

Sprog i fokus: Kalaallisut (grønlandsk)

Tikaajaat Kristensen

Kalaallisut er det officielle sprog i Grønland. I denne artikel gives en kort præsentation af kalaallisuts sproghistorie, grammatik, sprogpolitik m.m. Der er også et øjebliksbillede af ændringer i sproget og en kort oversigt over sproget i skolen samt et indblik i det grønlandske sprogsekretariat Oqaasileriffiks arbejde med sprogteknologi.

1. Udbredelse

I Grønland er kalaallisut officielt sprog. Der er tre hoveddialekter i Grønland, *Kitaa* vestgrønlandsk (kalaallisut), *Tunu* østgrønlandsk (tunumiisut) og *Avanersuaq* thulesproget (inuktun). Der er ingen officiel sprogstatistik, men man antager at langt de fleste i Grønland, cirka 45.000 sprogbrugere, har kalaallisut som modersmål. I begyndelsen af 2018 boede der i Grønland 55.877 mennesker. Deraf var knap 6.000 født udenfor Grønland.¹ Det største minoritetssprog i Grønland er dansk. I dag bor der omkring 15.000 som er født i Grønland, i Danmark, og det er 3.000 flere end for 10 år siden, mange af dem har kalaallisut som modersmål.

Kalaallisut er et inuitsprog, i samme sprogfamilie som inuktitut og inupiat i Canada og Alaska. I den sprogfamilie er kalaallisut det mest udbredte.

Grønlands skriftsprog blev til efter missionærernes ankomst til Grønland; i 1761 udkom ordbogen *Dictionarium Grönlandico-Danico-Latinum* af Poul Egede, og året før blev der udgivet en grammatikbog. Midt i 1820'erne rapporterer en missionær at analfabetismen er afskaffet i Grønland; dette vedrører de dengang kendte dele af landet. I 1845 blev der etableret to uddannelsesinstitutioner efter folkeskoleniveau, nemlig kateketseminarerne i Nuuk og Ilulissat, og kateketuddannelsen foregik på kalaallisut. I 1851 udkom *Grammatik der Grönlandischen Sprache* af Samuel Kleinschmidt; denne kom til at fungere som den første standardortografi på kalaallisut. Grønlands første avis, *Atua-gagdliutit*, udkom i 1861 og blev trykt udelukkende på kalaallisut indtil 1952; avisen udkommer stadig den dag i dag og er dobbeltsproget, kalaallisut og dansk. I 1973 trådte den nye retskrivning, som er forenklet og mere udtalenær end Kleinschmidts morfologiske retskrivning, i kraft i Grønland.

---

1 Oplysningerne stammer fra Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik, www.stat.gl.

2. Sprogpolitik

I 2010 fik Grønland sin inatsisartutlov² nr. 7 af 19. maj 2010 om sprogpolitik. Sprogpolitikken blev førstebehandlet i 2009 og trådte i kraft som lov i 2010; i loven står der at kalaallisut er det officielle sprog i Grønland. Dette skete i forbindelse med at Grønland fik selvstyre i 2009, og med loven i 2010 ændredes altså den gamle bestemmelse fra hjemmestyreløven fra 1979, hvor kalaallisut blev betegnet som hovedsprog. Ifølge loven fra 2010 skal private virksomheder med mindst 10 ansatte, offentlige virksomheder og myndigheder udarbejde en sprogpolitik som skal kortlægge virksomhedernes sproglige kompetencer, synliggøre fremmedsproglige og kulturelle kompetencer og virksomhedens eksterne sproglige image og lave retningslinjer for intern og ekstern kommunikation. Formålet er at fremme indføring af kalaallisut i virksomheder. Den normale praksis er dog stadig at når der er mindst én dansktalende i virksomheden, så foregår møder og anden intern kommunikation på dansk, lige meget om flertallet af ansatte er kalaallisuttalende.

Selvstyrekommissionen omtaler i sin betænkning fra 2003 at sprogpolitikken i Grønland har gennemgået et markant skift i den sidste del af 1900-tallet. Det danske sprog havde en meget høj prioritet i den første del af århundredet på bekostning af undervisningen af kalaallisut. I 1970'erne blev undervisningen af kalaallisut intensiveret, og dansk blev nedprioriteret. Den skiftende sproglige prioritering i undervisningen gennem tiden har betydet at befolkningen har forskellig sproglig sammensætning: Den ældre generation taler, skriver og forstår bedre på dansk end kalaallisut, mens den yngre generation taler, skriver og forstår bedre på kalaallisut end dansk.

3. Sprog i skolen

Frem til 1953 foregik undervisningen i de grønlandske folkeskoler udelukkende på kalaallisut, og i 1925 indførtes faget dansk som valgfag for grønlandske skoleelever.

I 1950-52 ændredes folkeskoleforordningen så man delte eleverne i kalaallisutspregede A-klasser og dansksproggede B-klasser; det var op til forældrene om man ville have sine børn i A-klasser eller B-klasser. Begrundelsen for opdeling i forskellige klasser var at man mente at de dansktalende børn var bogligt stærkere end kalaallisutspregede børn, så man mente at det var bedst at dele eleverne ud fra sprog.

I 1959 overgik undervisningssproget i folkeskolerne til dansk; dette blev vedtaget som skolelov i 1967. I denne periode var undervisningssproget over-

---

² *Inatsisartut* betyder 'dem der laver love'. Det er betegnelsen for Grønlands parlament/landsting.

vejende dansk, og engelsk blev indført som fag de steder hvor der var engelsklærere til stede.

Ved indførelsen af hjemmestyret i 1979 blev kalaallisut stadfæstet som hovedsproget i Grønland. Kalaallisut var nu det første sprog man havde i folkeskolerne, og danskfaget startede i 4. klasse mens engelskundervisningen startede i 7. klasse.

Efter folkeskolereformen i 1997 kører folkeskolerne efter *Atuarfitsialak*-princippet (*atuarfitsialak* betyder 'den gode skole'), som er baseret på integrerede klasser; det vil sige man ikke længere deler klasserne i forskellige sprog, men blander kalaallisutsprogede og dansksprogede elever i klasserne. I skoleåret 2002/03 begyndte folkeskoleelever at have dansk fra 1. klasse og engelsk i 4. klasse, mens kalaallisut stadig var fra 1. klasse for alle elever. I skoleåret 2018/19 begyndte elever i Kommuneqarfik Sermersooq (hovedstadskommunen, den mest folkerige kommune i Grønland) at have engelsk fra 1. klasse, så nu startede alle folkeskoleelever med tre sprogfag fra 1. klasse: kalaallisut, dansk og engelsk.

De gymnasiale uddannelser i Grønland blev etableret i slutningen af 1980'erne, og undervisningssproget var dansk. Der er fire gymnasier i Grønland i dag, og undervisningssproget er stadig på dansk.

I Nuuk, hvor de fleste danskere kommer til for at arbejde, kan man tydeligt mærke at efter man ikke længere delte eleverne efter sprog, taler de unge mere og mere dansk frem for kalaallisut, og mange mener at kalaallisut er mindre vigtigt end dansk, især med hensyn til uddannelse. Dette er omvendt udenfor Nuuk, hvor man har problemer med at lære elever dansk nok til at de kan komme videre i uddannelsessystemet, hvor dansk er undervisningssproget (for eksempel gymnasier og universitetet).

4. Sprogets opbygning

Kalaallisut er et polysyntetisk sprog; det betyder at man sætter tilhæng med forskellige betydninger til en stamme og endelser for at lave et ord. På den måde kan man lave lange ord, og et ord på kalaallisut kan derfor også svare til en hel sætning på dansk, for eksempel, *nerinnigitsoorpoq*, som betyder 'han fik ikke noget at spise'. 'Spise' er stammen, *neri-*, og der er to tilhæng, *-nngit-* og *-soor-*, som betyder 'skulle have, men gjorde ikke', tilhængen *-nngit-* er det nægtende tilhæng der er mest udbredt i brug, og endelsen er *-poq*, som er en udsagnsordsendelse der indikerer at der er et 3.-personssubjekt, og at udsagnsordet ikke har et objekt.

Kalaallisut er et ergativt sprog, hvilket vil sige at subjektet for et transitivt verbum er markeret med relativendelsen *-p*, og objektet står i absolutiv form

(hvilket ikke markeres), og i intransitive verber står subjektet i absolutiv form. Subjektets endelse ændrer sig derfor i forhold til verbets transitivitet, som for eksempel *ataat**p** anaana asavaa* ('far elsker mor'), hvor *ataata* ('far') er markeret med relativendelsen *-p* for at markere at det er et subjekt til et transitivt verbum; i *ataata asannippoq* ('far er forelsket') er *ataata* ('far') ikke markeret, for det er et subjekt til et intransitivt verbum.

Man skelner mellem overordnede og underordnede modi. De overordnede er indikativ, interrogativ, imperativ og optativ; de underordnede er kontemporativ, konditionalis, participium og kausativ. Desuden skelner man mellem intransitiv og transitiv.

Udsagnsord med overordnede modi har altså fire gange to former, nemlig:

intransitivt indikativ	akivoq	han/hun/den/det svarer
transitivt indikativ	akivaa	han/hun/den/det svarer ham/hende/den/det
intransitivt interrogativ	akiva?	svarede han/hun/den/det?
transitivt interrogativ	akiviuk?	svarede du ham/hende/den/det?
intransitivt imperativ	akigit!	svar!
transitivt imperativ	akinnga!	svar mig!
intransitivt optativ	akili	lad ham/hende/den/det svare
transitivt optativ	akilinga	lad ham/hende/den/det svare mig

Tilsvarende har udsagnsord med underordnede modi fire gange to former, nemlig:

intransitivt kontemporativ	akilluni	han/hun/den/det svarer
transitivt kontemporativ	akillugu	han/hun/den/det svarer ham/hende/den/det
intransitivt konditionalis	akippat	når han/hun/den/det svarer
transitivt konditionalis	akippagu	når han/hun/den/det svarer ham/hende/den/det
intransitivt participium	akisoq	han/hun/den/det svarer
transitivt participium	akigaat	han/hun/den/det svarer ham/hende/den/det
intransitivt kausativ	akimmat	da han/hun/den/det svarer
transitivt kausativ	akimmagu	da han/hun/den/det svare ham/hende/den/det

En sætning har mindst et udsagnsord, og når der kun er et udsagnsord i en sætning, er dette et overordnet udsagnsord; underordnede udsagnsord kan kun forekomme hvis der i sætningen allerede er et overordnet udsagnsord.

Substantiver har otte forskellige kasus, og de kan komme i enten ental eller

flertal; historisk har der været dualis i kalaallisut, sådan som der stadig er i andre inuitsprog.

absolutiv	illu	hus
relativ	illup	husets
instrumentalis	illumik	med et hus
terminalis	illumut	ind i huset
lokalis	illumi	inde i huset
ablativ	illumit	fra huset
vialis	illukkut	gennem huset
ækvalis	illutut	som et hus

I en normal sætning er rækkefølgen af ord sådan at udsagnsordet kommer sidst i sætningen, mens subjektet kommer før objektet.

Der er ingen genus i kalaallisut sådan som der er i dansk. Så *akivoq* betyder 'han/hun/den/det svarer'.

Datid bliver ikke markeret på kalaallisut, men der er tilhæng der kan betyde datid, *-sima-* og *-nikuu-*, og disse begynder faktisk at blive brugt mere og mere som datidsmarkering, hvilket kan være et tegn på sprogændring under påvirkning af dansk.

I kalaallisut bliver fremtid altid markeret, som med tilhængen *-ssa-*, som i *tigu~~ss~~avat* ('du skal tage den') i modsætning til *tigu~~ss~~aa* ('han tog den').

5. Ændringer i sproget

I de senere år er relativendelsen på substantiver begyndt at forsvinde; dette medfører en låst ordstilling, så subjektet altid kommer først, også i sætninger hvor endelsen har været særdeles vigtig. Om dette kommer af dansk påvirkning, er uklart. Ved sætninger som *Hans Jukku Noahsenip erinarsormera qimmassaataavoq* ('Hans Jukku Noahsens sang er opmuntrende') undlader flere og flere at markere relativet (med *-p*) så sætningen kommer til at se således ud: *Hans Jukku Noahsen erinarsormera qimmassaataavoq*.³

Selvom kalaallisut er det officielle sprog i Grønland, er der også en stor del af offentligheden der foregår på dansk; dette medfører store behov for oversættelse. Den megen oversættelse mellem dansk og kalaallisut medfører også en hel del kalker, som *bussit tiguakka*, 'jeg tager bussen', som i kalaallisut bogstaveligt betyder at 'tage (løfte) bussen'.

³ Eksempler er taget fra KNR.gl (nyheder på kalaallisut).

6. Sprogteknologi

Oqaasileriffik (sprogsekretariatet i Grønland) har haft en sprogteknologiafdeling *Oqaaserpassualeriffik* siden 2002. Dens første opgave var stavekontrol på kalaallisut. I de sidste ti år har Oqaaserpassualeriffik udviklet forskellige sprogteknologiske værktøjer på kalaallisut. Lige nu er det et automatisk oversættelsesprojekt der er i fokus på Oqaaserpassualeriffik. Der er også et tekst-til-tale-system på kalaallisut; dette kan blandt andet findes på hjemmesiden atuffat.gl.

Da man i 1973 gik over til den nye retskrivning for kalaallisut, blev det gamle system ikke ophævet. Derfor findes der stadig en masse tekster og bøger skrevet udelukkende med den gamle Kleinschmidtretskrivning; til at afhjælpe læsning af gamle tekster for den nye generation har Oqaasileriffik på sin hjemmeside en konverteringsmaskine fra den gamle til nye retskrivning.

Summary

Kalaallisut is the official language of Greenland. This article gives a short description of language history, grammar, language policy etc. of Kalaallisut. It also provides a contemporary look at the language change happening now in Kalaallisut. In addition, the article provides a description of the language in school, and of the work on language technology performed by Oqaasileriffik – The Language Secretariat of Greenland.

Tikaajaat Kristensen er B.A. i sprog, litteratur og medier i Ilisimatusarfik – University of Greenland. Hun arbejder i Oqaasileriffik – Grønlands Sprogsekretariat som medarbejder i sprog tjenesten og personnavneområdet; før det var hun medarbejder i sprogteknologiafdelingen.

Litteratur

Redegørelserne i artiklen bygger blandt andet på følgende fremstillinger:

Berthelsen, Christian, 2008: Ønsker om at lære dansk – historisk set. I: *Tidsskriftet Grønland*, s. 144–161.

Betænkning afgivet af selvstyrekommissionen, 2003.

Frederiksen, Katti, 2011: Hvordan er undervisningen i sproget dansk i de grønlandske folke- og gymnasieskoler? I: *Sprog i Norden 2011*, s. 75–82.

Frederiksen, Katti, 2017: *Det grønlandske sprog i dag – rapport over det grønlandske sprog, standpunkt og anbefalinger. Saammaateqatigiinnissamut isumalioqatigiissitaq (forsoningskommissionen)*.

Grønlandsk-dansk selvstyrekommissions betænkning om selvstyre i Grønland, 2008.

Langgård, Per, 2001: Saperasi isumaqaleritsi – Grønlandsk domænevinding. I: *Rapport til Sprogpolitisk referencegruppe*, præsenteret i november 2001.

Petersen, Robert, 1976: Nogle træk i udviklingen af det grønlandske sprog. I: *Tidsskriftet Grønland*, s. 165–208.

Hjemmesider

Grønlands Statistik www.stat.gl.

Oqaasileriffik – Grønlands Sprogsekretariat www.oqaasileriffik.gl.

Lovgivning www.lovgivning.gl (Inatsisartutlov nr. 7 af 19. maj 2010 om sprogpolitik).

Nøgleord: kalaallisut, grønlandsk sprog, sprog, grønlandsk, Grønland

Bibliografiska uppgifter

Kristensen, Tikaajaat, 2019: Kalaallisut (grønlandsk). I: Gabriella Sandström (red.): *Språk i Norden 2019*, s. 110–116.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Författaren och Nätverket för språknämnderna i Norden
